

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проєкту Закону України

«Про внесення змін до статті 80 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» про відшкодування моральної шкоди за медичну помилку при визначенні розумного розміру компенсації»

1. Обґрунтування необхідності прийняття законопроекту

Відповідно до статті 284 Цивільного кодексу України фізична особа має право на надання їй медичної допомоги.

Статтею 23 Цивільного кодексу України передбачено, що особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода може полягати: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Верховний Суд неодноразово висловлював правову позицію щодо застосування відповідних норм права у правовідносинах про відшкодування моральної шкоди, зокрема у постанові від 01 березня 2021 року у справі № 180/1735/16-ц приходить до висновку про те, що по своїй суті зобов'язання про компенсацію моральної шкоди є досить специфічним зобов'язанням, оскільки не на всіх етапах свого існування характеризується визначеністю змісту, а саме щодо способу та розміру компенсації. Джерелом визначеності змісту обов'язку особи, що завдала моральної шкоди, може бути: (1) договір особи, що завдала моральної шкоди, з потерпілим, в якому сторони домовилися зокрема, про розмір, спосіб, строки компенсації моральної шкоди; (2) у випадку, якщо не досягли домовленості, - то рішення суду, в якому визначається спосіб та розмір компенсації моральної шкоди.

У постановах від 25 травня 2022 року у справі № 487/6970/20, від 05 грудня 2022 року у справі № 214/7462/20 Верховний Суд України висловив правову позицію про те, що зобов'язання про компенсацію моральної шкоди виникає за таких умов: наявність моральної шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала моральної шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи, яка завдала моральної шкоди, та її результатом - моральною шкодою; вина особи, яка завдала моральної шкоди. У разі встановлення конкретної особи, яка завдала моральної шкоди, відбувається розподіл тягаря доказування: (а) позивач повинен довести наявність моральної шкоди та причинний зв'язок; (б) відповідач доводить відсутність протиправності та вини. Завдання моральної шкоди - явище завжди негативне. Проте з цього не слідує, що будь-яка завдана моральна шкода породжує зобов'язання з її відшкодування. Покладення обов'язку відшкодувати завдану моральну шкоду може мати місце лише за умови, коли шкода була викликана протиправною поведінкою відповідальної за неї особи.

Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань,

погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості.

Разом з цим, відповідно до частини першої статті 1167 Цивільного кодексу України моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених частиною другою цієї статті.

Згідно з частиною першою статті 1172 Цивільного кодексу України юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків.

У правовідносинах у сфері надання медичної допомоги протиправна поведінка спрямована на порушення суб'єктивного особистого немайнового права особи, яке має абсолютний характер, - права на медичну допомогу. У сфері надання медичної допомоги протиправними необхідно вважати дії медичного працівника, які не відповідають законодавству у сфері охорони здоров'я, зокрема стандартам у сфері охорони здоров'я та нормативним локальним актам. У деліктних правовідносинах у сфері надання медичної допомоги протиправна поведінка спрямована на порушення суб'єктивного особистого немайнового права особи, яке має абсолютний характер, - права на медичну допомогу. У сфері надання медичної допомоги протиправними необхідно вважати дії медичного працівника, які не відповідають законодавству у сфері охорони здоров'я, зокрема стандартам у сфері охорони здоров'я та нормативним локальним актам.

Верховний Суд у постановках від 27 лютого 2019 року у справі № 755/2545/15-ц, від 27 листопада 2019 року у справі № 661/2894/16-ц, від 04 листопада 2020 року у справі № 686/6022/18, від 21 квітня 2021 року у справі № 648/2035/17, від 09 квітня 2024 року у справі № 584/947/20 вказує про те, що «надання несвоєчасної або некваліфікованої медичної допомоги є протиправним».

Верховний Суд у постанові від 30 листопада 2022 року у справі № 344/3764/21 звернув увагу на специфіку тягаря доказування у справах щодо надання медичних послуг, вказавши, що «мають пред'являтися пропорційні вимоги до ступеня деталізації обставин справи, які надаються пацієнтами. Від пацієнтів не можна очікувати та вимагати точного володіння медичними знаннями. Вони не мають точного розуміння процесів лікування та необхідної кваліфікації для аналізу та надання обставин справи, що становлять предмет спору. З метою належної участі в цивільному процесі сторона не повинна мати професійні медичні знання. У зв'язку з цим сторона процесу, яка є пацієнтом, має право обмежитися доповіддю, що дасть змогу припустити про порушення зі сторони обслуговуючого персоналу в силу наслідків, що настали для пацієнта. Тому, з урахуванням принципу розумності, пацієнту, який звернувся до суду за захистом порушених прав, що полягають у завданні шкоди здоров'ю, слід тільки вказати на порушення, а далі тягар доказування покладається на медичну установу чи на лікаря. При цьому вказане не призводить до порушення принципу диспозитивності судового процесу, а навпаки слугує для забезпечення процесуальної рівності сторін».

Враховуючи вищевикладене, спираючись на правові позиції Верховного Суду України, доцільно уточнити положення чинного законодавства України для забезпечення відшкодування моральної шкоди пацієнту за медичну помилку при визначенні розумного розміру компенсації внаслідок неналежного виконання лікарем професійних обов'язків.

2. Мета та завдання прийняття законопроекту

Метою законопроекту є забезпечення відшкодування моральної шкоди пацієнту за медичну помилку при визначенні розумного розміру компенсації внаслідок неналежного виконання лікарем професійних обов'язків.

3. Загальна характеристика та основні положення законопроекту

Проектом закону пропонується внести зміни до статті 80 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», якими передбачається встановити, що заклад охорони здоров'я несе відповідальність за моральну шкоду, заподіяну пацієнту внаслідок неналежного виконання лікарем професійних обов'язків. Розмір відшкодування моральної шкоди визначається судом з урахуванням характеру, обсягу, тривалості страждань, неможливості відновлення попереднього стану та засад розумності й справедливості. У разі звернення пацієнта до суду за захистом порушених прав, що полягають у завданні шкоди здоров'ю, тягар доказування покладається на заклад охорони здоров'я чи на лікаря.

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

У відповідній сфері правового регулювання діють Конституція України, Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

5. Фінансово – економічне обґрунтування

Реалізація законопроекту не потребуватиме додаткових видатків з Державного бюджету України.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття законопроекту

Прийняття законопроекту забезпечить гарантування відшкодування моральної шкоди пацієнту за медичну помилку при визначенні розумного розміру компенсації внаслідок неналежного виконання лікарем професійних обов'язків.

Народний депутат України

Валерій ГНАТЕНКО

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Гнатенко Валерій Сергійович
Сертифікат: 3FAA9288358EC00304000000D60C3100E409DC00
Дійсний до: 28.11.2026 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
260д9/1-2026/228808 від 28.09.2026

2352148